

լիւկ. տիւմա, տիւմե անձերուն անունը Տելօրաς *τίν-λιν-μα (-me)-էն, նորա մէջ -լին պան, ալզ *ուրիշ մը (հայց), -էն, -մա առ մատի “թոյլ առլ” պանպէս, որ նի-լի-մա “ուրիշ մանեալ մը թոյլ տուուղ (այսինքն շրմատան մէջ)”,

Լիւկ. տիւման “զաւակ”, տիւմի “որդի”, պարզ բացառութիւն գնա զաւեկն: Bugge կը բացառութիւն տիւմի “մանեալ զնող գերեզմանի ու տիւմի ալ նոյն կը նշանակէ “զաւակ”, որդի ուրիշն *մանեալ գերեզմանը զնող, -էն, ոյս դասակարգութիւնունը ըլլալով:

Լիւկ. մլէտիւմ = *mle-to-de-ri-ի մէջ մլչ գուց “մանեալ” է: Յէ = մէտ “բորա մէջ” ու զնելուն ծու “գնող-էն և որ” “գերեզմանի ու տեղանշ. հորվ”) էն և ոյսուն բորա բառը ստմանը գերեզմանի մէջ զնելով “նշանակ” ուներ:

Բարդութեան վրայ հմմա. եւ. saltim-banco „Bänkelsänger“, հմմ. passavant, Passier-zettel, արդ. Kehraus, գանիփայք en Hugo, արդ. en Rivihel, նաեւ յօւն. որչէնուուն, էպիչարքանօս եւայլի:

2. Bugge լիւկ. տիյա-ի մէջ ոլ է “մանեալ, գիլ բարդ կը փառաւ, յօդն. սեռ-ար. տիյա, տիյա-ի մէջ նիւն տիյա նիմենը ներկայ է: Հայ. վերջութիւնը յօ արմ. մանու եւոց (զ. օ. ուրեան որդի-էն) լիւկ. տիյա-ի (tigas-ի մէջ) կը համապատասխանէ: Բայց = ուրեան-ի մէջ օ-էն եազդը ըլլալով: Կը կարծէ Bugge, որ լիւկ. -ը յուն. սեռ. հորվի վերջութիւնը (trinitatis) աւելի ճշշտ հայ. յօդն. սեռ. -ը ին համապատասխանէ:

3. Լիւկ. միցէդ-ի մէջ ու, “einen” = հայ. մէ, ուրեան մե առ ի միցէ-է = եւ իթէ ու մի ներ թարու, լիւկ. ուու “երու ներէ. ուու “եւ նեւալու հայ. *առլի՞ է:

Լիւկ. 2. առ ուրին, ու “եւ նեւ ուրին, ու” ստրեր արմ.-էն են, հմմ. լաւ. մեր, անդ աննաւու եւ ույլ:

Լիւկ. սու-ի մէջ գանեւող -ու ձեւակն = լաւ. -ու է հմմ. յօւն. դ-է = “դիէ սկր. -ու կամ”:

4. Լիւկ. 1. քի-սօն, լիւկ. քածա *piasda-էն քիով է առ որ յեւու = յուն. էլու “*քիչ որ ժողոված յեւ կու դոյ. կը նեսեւին, նշանակութեամբ:

Լիւկ. օսե, սեծ, սեծա “*բիչ որ մէջ տեղ կը պատկանի, խումբ, միութիւնն, ժողոված” է, արմ. ու ունինք օսե, Յօ “ընդ, եւ, -ի մէջ, -ծե, -ծա” վերջութիւնն է: Անոնց սեծա (sabat-ի պէս) “սեծա-էն է, օսե- *ըսեծա-էն”:

Համեմատուելու է Ծոդերը. *սեծն, մէր. զիթին “ժողովք, աղդութիւն (Sippe): Ըսդդէն” է այս համեմատութեան հայ (լիւկ. հս-վեծր-ի մէջ), ուրիշ բարդութեանց մէջ զ = հոգեր. սիր “ընդ,

մէտեղն, բայց հմմ. հոգեր. առայ “ինչպէս”, չամունդան ու մօս:

Լիւկ. 2 շինա-ի ա- օր վերջութիւնն է հմմ. հոգեր. ծիօ-սկը. տիւլանի “մեծ լիտ. անկայիցիս “կանուի-ի մէջ: Լիւկ. es-be, լիւկ. 2-սա-ի ա- օր վերջ հմմ. վերջութիւնն նկատմամբ հեկու. գեր-օր “ընդեղը.”

5. Լիւկ. 2. կիե, կիեւ “եւ,” “կամ,” նշանակութիւնն է սինի, հմմ. հորվ օդա “կամ,” ազու. օդա “կամ,” յանախ “եւ,” ալ զ. օ. ձարա ծե wif օդա wer on worold cendan Elene 508; Սկր. սիւ ալ “եւ,” “կամ,” նշանակութիւնն է սինի, հմմ. նաեւ լատ. neve-ի մօս:

Լիւկ. 1. նի-ե լիւկ. 2. կի-ե, սե-ի ե եւ հորու. ծիօ “եւ,” ա- օր կը համեմատի եւ ինչպէս լիւկ է լիւ-ի մօս լիւէ, լիւկ. կի-ի մօս կի-եւ ալ կայ, նշանէն կայ լիւ. եւ “եւ,” հորու. ծիօ “եւ,” ի մօս, հմմ. Brugmann, Grundr. II, 787.

6. Լիւկ.-ը սինի տեր “զերմատեղ,” անկէ ստրեր տեր “զոր,” ն-ով, որ հայց. հորվի նշանն է = հոգեր. լի, հմմ. հայ, յեւ-ն, բակ լիւկ. հայց. զ-ով հոգեր. -օր եւ ան-ին կը համապատասխանէն:

Լիւկ. տեր “զերմատեղ,” *իլեր-էն ձեւապէս սկր. եւ հորու. անտար “մէծ,” մակային հետ կապուելու է լատ Sophie Bugge-ի:

(Ըստանիլի)

ՀԵԽ ՀԱՅԵՐԵԼԻ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐ ԳԵՐԵՇՈՒԽՆԵՐԸ
ՀԱՅ Հ. ՊԵՂԱԾՈՒԾԱԿԻ

Թ.

Ցանկանաց:

(Ըստանիլի)

Ա. Զայնաւորաց անկումը կը կատարուի եթէ ու միեւնոյն՝ գոնէ նման սկզբանց համեմատ՝ երկարքն մէջ ալ. հինու. ուն սելէ > առաւ. ու սելէ “բ գոյշ,” հինու ուն սնն > առաւ. ու սնն “ընդ” մէջ, հմմ. յիւն. յիւն. ուշեն, բայց էտքէ.

Բ. Երկարացութիւն. հինու. եղան, սեռ. եղան. լաւ. թէս, pedis. յիւ. պատիր, պատերա.

Գ. “Զայնաւորաց անկումը” հինու. յիւնու. յ. > լիւ. չ. օ. (legies “Պատիր” lot “Բաբէ-ըն”) հինու. յիւն. յ. է. օ. ա (ա լու լուս “անսառի մէջ, յառաւանուն”) հմմ. հոգեր. փոխանակութիւնը օ: օ (փօրա: փօրօս; ձեւ-ը: ձյօ-մեւ) եւ օ: օ (լու. leges: legam: ամէ) սիւ Հ. ֆ. vgl. Sprachf. XXXVIII, 404.

Դ. Բարձրացումներու բարդութեամբ, որն զարդարածան էր հնադ ոյն ձայնաւորաց անկումը, իրամբ շափազանց այլամիւրոց զարդարածներ կ-ու նենան. հինու նուծելա “մելու,” սու. քելա, լիւ. քսէօլա, լիւ. ուղլ. շելա. — սու. շօրէ “ժանտակուղ”; լիւ. տհօրէ, լիւ. շօրէ, սկր.

tvor. — گیلول. дієти “գուտոր”, ուսւ. dočči, սե. dōceri, նուտ. dočka, լէ. cora, cırka. շե. dcera, պր. hči, սր. kči, čci, čer. — լէ. cnotá “առաքինութիւն”, ուսւ. čestností “համեստութիւն”, սր. časno “համեստորեն”, — շե. ստկուն “խանձել”, առ. չէ՛ր-ողջի, և և. Անոնց ձայնական հանձնանքներ շատ իշխնությունը լըլլ-լվ (ծտու- ծրու- եւ իշեր), յայսիք է որ նոյնապէս շատ առանձնայութուն կ'ըլլոյի այս օրէնքուները զորուի կրնայիք հսու բանակեւեւ, եւ բաւական յամափ ալ խանուած է առող մէջ նմանակալանական նորան մը կամ ժողովրդական առագարանութիւն մը: Կրնայ համեստութիւն, յայ ջրդաց նման նոգիկեր. փոխանակութիւնները՝ սնկը, պլիան, յն. սոլեխ, լու. լուս, հինքը, սելց, բրես. սելչ, հիլու. մեշենա, լիւ. ծւանու, հայ. քոյնու. կամ թերեւու ուսկը յինան, աւես. հինան, լու. ճինա, լինգա, հինքը. տեղ, կըրտաֆու, տուգ, հինական, տուգա, լինա, յն. յլատօս, տուգ, յն. յլատօս, յլատօս (Հերուդոս), ալու. ցլուհ, ցին, հինքը. յըց-կն. իլու- լէլնուն, հայ. լիւն. (ալզան ինուրը թինցի՞?) Հնդիկեր. համեստութիւնը չեն կրնար սուսդութիւնու ոյի սուսիններ ունենալ, զրտ ունին պատական համեստութիւնը. բայց զուգութունը կոյ ու կը մայ, եւ ասի մահուն ամսանանքներ առաջարարեւեն մն է նոգիկեր ուսկան այս կարդի լըլլութիւնութեան համար՝ որ կը կարծէ թէ ամենահն եւ ամենամին բռաւեր կրնայ անդամանակել, իբր թէ ինթեր միայն ուղիղ վլրուժան վրայ ըլլար, մանիկինքն առ աբունանքն անփոփոխ մասցած ըլլալվ: (Ար ներուի ինձ անշուշտ որ հու յիշասակեցիք Հնդիկեր. երկար օրինաներ ալ, որուք ուրիշ կողմանէ նկատելով՝ յաջորդ կէտին կը վերաբերին:)

Ե. “Անկական զուգագրաց, զարդացումը. (առ. Saussure, Système etc. p. 8, 135.) Սլավերէնի մէջ, (v Հնագյուն ասենենք և Հնչանած) (n), m, r, l ձայները կրնան վանկական գեր մը ստանենել, եթէ ազօն ձայնաւորաց անկանեն եւրը երկու բարձայիններու մէջ տեղ գտնուին. (բառամբն կը հաւաքն նաեւ գոլուգու. բայց նոյն դրէ մէջ կրնան նաեւ պահել իրնց բարձային պաշտամանքաշանք, եւ ըստ հնեւուրդի ենթարկուիլ այն բազմանան այլափոխութեանց որոնց մասնաւած են բազմայններու խմերը: Մարտամասութեանց մէջ մասն ատեն յիշելու ներ որ սլա. մայր-լեզու գորի հանդամանեները շատ ասրեմ էին այլ բայայլ զուգագրաց համար. եւ ասոր համար շատ քիշ պիտի ըլլան մեր աստանենը՝ ունդամանաց եւ յ ստուի համար, միշտեւ քիշ մ'աւելի առատ են սի եւ բաւական նոր ւ եւ է տուերուն համար, (ասկայն պէս չէ շինուել ւ եւ լ զուգագրինները՝ որոնք հինալուրէնի մէջ բաղադային էին, եւ եւ լ հնականաց հեն՝ որոնք հնդիկեր. մայր-լիլուն ժառանգութիւն մասցած էին բայց հինաստերէնի մէջ ձախողակի նշանակուած. այս յ եւ լ վանկա կանք հոս մեր ինդոյն չեն վերաբերի:)

Դ) Բնդականաց համար կրնանք յիշասակել միայն որ ձևած է բառերուն մէջ չեն.

սեմ “կոմին”, օտմ (ուսկից սեմ, օտմ) հինալուականներուն սեմ, օտմ. միուլեզուներու գութիւնը բարձած են ներմուծելով նմանակազմական մայնաւոր մ'որ կը ներկայացրներ հին ն կամ ն ձայները, պրատե՛ս ուսւ. ոտուն, լէ. սիւմ, օտմ, սեմ, օտմ. բայց ուսւ. սեմ ձեւին մէջ ճ տուին ինտուլ կը վկայէ թէ տ իր բարձած այլափառն պահած է վերջանալ է ձայնին ինտուլ ու եւոք. (որ վերջանալի միշտական պահած է ուղղագրութիւնը) Եւ առ բառերը հուն “կեանց”, ծունան “հրանգութիւն”, որնէ ժողովզեն բերանը կը հրանի (Եւ երբեմն կը դրանք ալ են, ծունան մ'օր իր հնականներէնը կրտացնելու եւ եւոք գունական եւ եւ է Եւ (հման. Ֆ) > Եւ չերեմիկերէնի մէջ, առ. Thomasen, Berdringer mellem de finske og de baltiske Sprog, ի գիր. Դանիական շեմարանի Յիշասակագիրը, Ծջան Զ, Հար. Ա, էջ 223).

բ) Բառակիրան յի խումբը, որ սլա. մայր-լեզուն մէջ բառական յամախառէլ էր, նորադյն լըլլաց մէծադրու մասին մէջ սովորաբար կը ներկայացնի է ձայնով. (բայց սերբերէնի չեշուր կը ցործնէ որ այս շարուանակութիւնն մըն է յ ձայնին (հման. ֆ 7). Պր. ուղար, չեն, յեհա. յանանց այս իշելա յեհա. յեհա. յանանց այս իշելա բառին մէջ է ձայնի պահումին արտապատճուր է. թէրեւս յ.ք. սեռականի ապկանիք թեանք կը բարդիլի: Սակայն եւ այնպէս չերերէնի մէջ յ բազմայն կը մայ, յմено “անուն”, յիօ յուծ., ոյոյ յ ինալու ենթակայ է. նոյնը կը հնչայի ձեւին մէջ ու ուղար “շեմ” թէ թթարու, բայց յ միշտական եւ եւ է մէջ յ ձայնամար. եւ չի մէջ յ գրաբար բառերուն մէջ յ հրա. յանանց, սեռ. յցրա. լեհէրեւնի մէջ կոյ նոյնպէս ցրա “խաղու”, սկրա “կայծ.” սուս. տերա (բայց սովորաբար է ի է յ, նոյնպէս երբեմն չեխերէնի մէջ կը մընք ցլա “ասուն.” (= բարձարաբար. յեհա, առ. Mücke, Historische u. vergleichende Laut- und Formenlehre der nieder-sorbischen Sprache. Leipzig, 1891, p. 133.)

գ) Երբեմն յ վանկական գեր ստանենած է. հինալ. սկրի “գունէլու”, սր. սրին, չե. պրէ. (առաներէնի մէջ գունաբարթեան առնենքն առնենած է ն հնայնաւոր պահելով “վորյայի.”) — հինալ. նէ “մէջ” սր. Ա, չե. Խ, Ա, Վ, Ե. Այս երեւոյթը սրբերէնի մէջ կանուաուր է. հինալ. ուշերա “երկե.” սուս. ուշերա, լէ. ս. աշօրայ, չե. ս. ուշերա, սր. յուշերա, (յ անխալցուն մէջ) լենդ հակառակն ո բազմացն մասցած է. հինալ. աւր. լէ. ծ. ծրան (առանեան ապկանիքունաթեամբ.) հինալ. ուժյա (բ.թ.) “աս մէն”, սր. սօն. (արական հինալ. վիժ, սր. սօն եւ նմանակազմանթեամբ սօն.) — հինալ. ուժ. “ծաղկելու”, լէ. կու. կու, չե. կու. կու. — հինալ. սունէն “հնչելու” սուս. առնենք, չե. սուս. գունէն ու հինալ. սունէն “հնչելու” սուս. առնենք, չե. սուս.

դ) Սրբերէնի մէջ է յ զուգագրիւր վանկական գերն առած են լակատար հնայնաւոր մ'աւածք, հինալ. սեռ. կրուն (krüne), սր. կրու, եւ նոյն բայ սր. կրու — հինալ. կրու (ուղլ.) “արիւն”, չեխերէնի մէջ ուղղական է կրու (ն ձայնաւորը

հանուարօրէն պահելով.) սեռ. կրօն (որ երկվանի է.) Ռուսերէնի մէջ գտնարթիքնը բարձածած է՝ և հայնարդը պահելով՝ կրօն, սեռ. կրօն. (եւ ասի ընդհանուր կանոնն է ռաւսերէնի մէջ.) Նշուակն է տառին համար. հինուլ. անչօ արբուոր. որբ. տիւա, չիւ. մէս. (երկվանի) ռաւս մէծն. Բայց լիճէրէնի մէջ ու եւ և պահած են միշտ իրենց բաղաձայնի պաշտօնը պատ ամիսարօրն ինաւէն եռըզ. կրօն, սեռ. կրօն (իմաստն) “արբուոր” արբուոր, լու (իմաստն) “արբուոր” Արբուոր. լու յեւմ գարեւալ. հինուլ. ճիւչա լուու լիւ. զիւլա. — հինուլ. օ-օլի-ողնի. կոյր-նալ, լիւ. օլոնց. — հինուլ. օրխուս, որդուն. օֆիտ “առաս.” (առեւ Baudouin de Courtenay, Szkice jezykoznawcze, I, 393.) լիւ. քրտուսկ սունկը Պրզմյուլ. Զերէնին եւ ռաւսերէնի մէջ նոյն գարդասը մը սուրսկանն է ռասկան սիզբն ու վերը: Մինակն էն ու սեռափաններն եւ առանց նմանները՝ առա. նու, չիւ. լու առբւել. ու ուու. րու, չիւ ուն “բերնի, շըթունիքի”, եւ և տառ իրկուն է յաջորդաց մէջ առա. տօն, չիւ. տօնի “կրսուր”, Հրամականի մէջ առա. սոր. ցիւ “պարածէ, թափէ”, եւ դայականի մէջ առա. րան. (Բակված եւ ռազմագրութեան եւ Հորդվակերգով ուրիշ ձեւերքն է նմանազան արդեցութիւնը կը ձգաբին օրինակաց մէկ մասը վերանորդելու) Շառամիջնի այս զարդարանը առա. եւ չիւ. լուսաց համար կը դանուի ներբեր վանիք մէջ առա. րան. Հինուլ. ուրադիկո հայելին. (Խուսակն արցած “հայել”, բայր.) նորելի. ցրածո, եւն. (Gebauer. Historická mluvnice jazyka českého, I. Պարկ. 1894, էջ 367 եւն.) — հինուլ. ցո-ցլատ “կուել”, լիւ. վոլկուն, լիւ. վոլկուն(-կու-նէ-). — առ Nitsch, Materyaly i prace komisji jezykowej akademii umiejetnosci w Krakowie, III, 291.) — հինուլ. սկոլենցու, ուու. սկոլենու “սու-իւ”, — սու-չուկի. պեր-կտի — perekrestí krestiti “խաչախուքիւ. բաւեն. (առեւ Skazki kota murlyki. Պերը. 1895, թ. 342.) Ներքին վանկերուն մէջ ռաւսերէն ուեկին հակածն է քան պարտ պատ ամիսարթիքները ձեւելու առաջ հետք ու. պեր-կտի ձեւին հետ կրսայ համեմատուի ործին “պատուել-ու” (-էտ-է.), որու քով կոյ ծեմն “պատուել-ու”. Եթերէնի համար նշանակելու է որ է երրեք վանկակն զեր առաջ չէ. չիւ. երինա, ուու. երտուն “երիւ”, հինուլ. ցրմէլ “որտաւ-ն” ուու. ցրմէլ, չիւ. հիմէլ.

Եյս տեղ միոյն համառօքի ռաւսերագծեցի վանկակն զարդարաց լուսերէնի մէջ ունեցած զարդարանը, առանց մոնելու մարտամասներեաց մէջ որոնք մասնադիտաց լուս ծանօթ են, իսկ հու աւելորդ պիտի ըլլային: Սպայոյն թերեւս հարկադր ըլլայ հու պատափանել տակաբին առ հարցման՝ ինչպէս կորկել էր որ հնչակն զուգաւորիք իրենց բաղաձայնի պաշտօնը պահած են այն դրէց մէջ որոնց պիտի օրինակեր սահմանք ցայժմ: Անտարակից իրենց արբասայման սուրբինն (ուուլ. քանակութիւն) էր, որ իրենց այս պատասխութ գերեւթ թույլատրած է անոնց. կամ ընդհականի վանկակն զարդարեց վանկակն զերը չեն կրսար սահմաններ առանց քիչ մ'աւելցնելու

իրենց (նախաձայնաւոր) բազաձայնի քանակութիւնը: Սպայոյն եւ պիտին այս ինձիւը կը թուզ ձայնաբնաց, բայց յայտնի բան է որ անբաւական պիտի նայ վանկերու բնութեան մասին յայտնուած ամեն տեսութիւնը որ չի համաձայնիր փոքրաւութեան իրողութեանց հետ. (օրինակի համըր պիտի որ չի մեկներ արդի լին վանկերը)

Հնդիկեւու. փոխանակութեանց քննութեան անցնելով՝ պէտք չունիմ օրինակեր բերելու այն քաջածածկութեան համար թէ վանկակն զարդարեց վանկակն զերը կրնային սահմաննել: Անձի կը բաւէ հոս օրինակեր բերելու ոյն աւելի նուազ ծանօթ իրողութեան համար թէ նոյները՝ բաւական նման պարագայից մէջ կրնային նաև պահէն իրենց բաղաձայն-դերը:

) Ռուգանուք. հինուկանոգ. կօլ “ածուխ”, հմա. սուսկ. ձողար-մ, լուս անգլ. հինուլ. ոցի. — գոթ. եօն, յի. ձմքա. — գոթ. եօն, յի. ձմքա. — գոթ. եօն, յի. ձմքա. Հինուլ որ բառ եմ ու գրութեանու մէջ Aspirationen է Irsk, p. 192; քիւ մը գուուար է մէկնել և ձայնը սուսկ. սիհան բառն եւ օ ձայնը հինուլ օօս բառն մէջ, որ ձայները պէտք է ու ծառ գուստ ը բազմային: աւելի դիրին իր բայց աւելի հաւանական պարզապէս պահանձն բաժնել ձմքա, սիհան, օ-օն: — սուսկ. հիմսաւ “վասեն, սուսաննէ”, *g“hig”hns-է, եւն. (առեւ J. H. Schmidt, Kritik der Sonantentheorie, Weimar, 1895, p. 57—68, 188.) Ես ընդունու էի թէ ու մ’ինչու է լ եւ զի հայներուն միջն հինուլ. ու շոյծաղն, բառին մէջ (Z. f. vergl. Sprachf., XXXVIII, 402) եւ երկու բաղաձայներուն միջն ոյն կասպեաներուն մէջ, որոնց ներկայաները ուշագուստ ունին. (Տեղիկերը. “յեյուց” *յեյուցա, որու քով կայուցմ, եւն. Indogram. Forschungen, II, 372—9.) Հմա. յի. քալայէ ու էպիմիք և ատրոցց նուս (այսիրին) “քալայէ” երկայնածն ու կոր փայտ-ն. հին-բարձրդերը. ձալկո “գերան, հնծան”, յիծան, յի. քարչէ սոսուզն (հոկրդի): Հին սկանդ. օրկի “սոսուզն”, ուլց. bark “փորդ”, փորդ “փորդ”:

բ. պէտք է ընդունիլ որ չ մ’ինկած է ամէն և (i) ցոյ գուիանակութեան մէջ: Յնդասակած եմ զանոնիք որդէն ու սեղերը: Materyaly i prace komisji jezykowej akademii umiejetnosci w Krakowie, I, p. 171. Հմա. Զ. է. vgl. Sprachf. XXXVIII, 314, 316, 375.) Ահա քանի մ’օրինակները. յի. ձերդ “վիզ”, *g“շրման”, ասալ. *շրման, հմա. սուսկ. ցրնա “վիզ”, հինուլ. ցրնա “պաշ-ն” — հինուլ. *վրէս “ցալու-ն էէն. արքուն” *վերիկ-է, հմա. յի. չքուչի, հինուլ. յի. շարման “եղիսան-ն” հինուանդ. հրէմ. — յառ. ցորս, հինուլ. կրին, լիս. կրէման “կրին”, հմա. կը մ. լարի, հինուլ. ուղին, յառ. հու. — յառ. մամա, հինուլ. սոքրիքոս. — հինուլ. ու շոյծաղն. հինուանդ. լիմ. յիմէլ. — լիս. էլկոնիս “լասունին”, հմա. հինուլ. յիշիա, հին-բարձրդ-գերը. ցիրա. Այս ամէն

գէպէրուս մէջ չ ձայնը կը գտնուեք նայի մը և բաղաձայնի մը միշտեւ, այսինքն՝ այնպիսի դրից մէջ, ուր չ ձայնին արտաքրութիւնն աւելի զիւրն էր բայ թէ երկու պայթուցիներու միշտեւ երկու պայթուցիներու մէջ չ անյը թերեւս երգեք բաղաձայն մնացած չէ. կամ գուէ տոի շտա տանցաւ գէպէ մըն է որուս ուրիշ օրինակ մը չեմ կրնոր յեւել բացի յաջորդե՞ւ լիւ. ՏԵՇՏԱԿԱԿՈՎԱ, անկը. ԿԱՐՈՒ

գ) Բաւական ցանցաւ են օրինակները չ ձայնին համար որ երկու բաղաձայներու մէջ կը դժունեւու: Բլումֆիլդի յիշաւ օրինակները (Bloomsfield & Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen, XXIII, 107ff) կ'ործեն որ մանրամասն քննուին, բայց գուէ մասամբ կրնան ուրիշ գերպերով ու մէկնուիլ: Կրնանք ժխանքը թէ գոյացարանական հայու մ'ըլլայ “*SNUSÖNS*” առաջ. սածէ, անկը տուծէ բառերուն եւ *GUNNIS-որդի, անկը. ՏԱԿԱՅ եւն բառերուն մէջ. բայց առանի սկզբան “*SNUN-* ԽՈՆԸՐ ԱՆԱՆ Մ'ԱՆԿԻ” պար վերջին օրինակին մէջ զոր յէշեցիք դ) Հասածին մէջ: Լամ. ՕՐԱ թերեւս է *KURAS, առև. § 5. Անկը. ՀԱՅԱ վայրեց ալթերեւս *KURAS է. ՀԱՅ ԵՒ գրափոխութիւն Մ'ըլլալու է պար անկը առաջ մը նման գրափոխութեան մասին ըստու ի Յ. Է. vgl. Sprachf. XXXIX, 459. Սէկը բառակիզարն Ծնդիկեր. ԱՄ: Շ փիսանակութեան մէջ մասին շտա նշանաւոր անունթիւն մը յայտաբարծ է. (Mém. soc. lingu. XIII, 38.) Առաջ ՀԱՅ մանրամասնութեանց մէջ մննելու Վառաջորդեցայի փիսանակութիւն մէկնուիլ է հանգչյայ փիսանակութեան քանի մը գէպէրեն որոն մասին արգէն խօսք եղաւ. (անկը. ՀԱՅԱ “*ԲԱՆՔԻ*”, յն. Երոյ “*goz*”, *ԿԵՐՏ-է: անկը. ՐԱՏԱ “*ԲԱՆՔԻ*” իւն, լատ. *rosa*, հրան. րոսա, լատ. *ros**ՐԱՅՈՏ-Է, առ ալ *ՐԱՅՈՏ-Է, եւն.) Այսակենին նման գրափոխութիւն չը մէշւեցաւ վերը դ) Հատուածին մէջ:

Դ) Աւելի ցանցաւ են օրինակները բաղաձայն նայերուն համար՝ որոնք երկու ուրիշ բաղաձայներու մէջ կը գտնուեւին: Կրնան յիշանման գրափոխութեան քանի մը գէպէրեն որոն մասին արգէն խօսք եղաւ. (անկը. ՀԱՅԱ “*ԿՐԱՍԵ*”, եւն.) Եթէ ներելի է ընդունիլ Ծնդիկեր. Այսպիսի փիսանակութիւններ նիշպիսի ներ-ներ-ներ. Ծ. Հ. Բէհայդ: Կրնայ ենթադրուիլ որ ներ-ներ ի սկզբանէ իսկ ուսացման աստիճանն կը վերաբերէ. Ցն. ՈՐԼԻՇ ծագած է *ՔՈԼԳԻՇ-Է, եւ ՀԱՅ բաղաձայն նև է որ նիշ անձման պատճառ եղած է:

Այս բառամասներու ետքն ալ կարելի չէ տարակուածի Ն մասին անկման պատճառն նկամանմէ պայպիսի գիւղաց մէջ ինչպէս անկը. ՃԵՆ-ԱՆ-ԱՅԱՊԱՆԱՑ պատճառն: Հատուածած (ՀԱՅԱ. Առա. պերէ-կտէ: *krešti*) լիւ, ճակէ: յն. Մշշարդի եւն: Այսինքն Ն բաղաձայն մասաց էր այս ամէն գիւղաց մէջ: Դարձէկան վերը գատանին մէջ յիշաւածներուն նման գրափոխութիւններ ալ կը բանուին ուսա. զօնուա, որք. ՏԼԵԴԱ “*յարդ*” ծագած ձեւեւրէ ԿՈԼՄԱ ՀԿՈՎՈՒՄ, որոնց բոլով կայ յն. ՇՃ-ԼԱՐՈՎԸ որ լիք կը պարունակէ: ՆՄԱԿԱՆ լիւ. ԱՐՃԱԸ

“արօր.” Խ. ՋՐԵՐՈՒ բոլ: Այս գրափոխութիւնը կը դանուին նաև անդականաց բոլ: Իւս. Անն պր. Անա: լատ պատ (պատ.): Եւ զերշապետ է, եւ Անդիսերու բոլ լիւ կենտուն “ԲՆՈՐԵՅ”, կը համապատասխան մնար: Անցան աւարտուած պայդին առանձնուած մը եւ բանան է “կը բաղամշնել”, ինչպէտ գեղեցիկ մէկնած է Ա. Շալցէ (Wilh. Schulze, ի ՑԵՂԵԿԱՐԻՒ ԲՐԱՅԱ, ՃԵՂԵԿԻ, ԲԱՆ. բաժին, 1904, LV, 1434 լի. պէտք եւ աւելցունել սր. ՏԼԵԴԱ (լիւ, եւն): Այս միշտն գէպէրի մէջ գրափոխութիւնը անհմանափակուած չէ բալտիկներու և պալեւենակներուն համար միայն, այլ նոյնի իւ գանուի բայր Ծնդիկեր. Լեզուաց մէջ: Ասու դու կերպով մէկներու է Ծնդիկերը փոխանակաթիւններ օծ(1): Է, ՇԱ: Ա եւ: (օվ ԵՐԵՒ, այս ալ ըրէ, եւ Տ ԻՌ): Այս գրափոխութեանց օրինաց մասին, զորոնց կը նշանակէ Ա. Շալցէ, ԲՆ-ԹԵՐՊԵՋ կը խերեմ Հիմք գործոյն. (Hirt Der indogerm. Ablaut, p. 83 ff). ԱԿՐԱՆԿԵ ծախօթ է որ նորուեգիստը մէծ լիզուաթէու Տօփիս Բյուգե գէրմանական լիզուայ համար կ'ընդունի գրափոխութիւնը մ'այնպիսի նմէրերու որոնք բազայն մ'ունեն եւ անը յանրդող ո մէ, որոնք արդինչն եղած էնց կ'ննթագրէ գրափոխութիւնը + բաշայն (ի Բեiträge zur Geschichte der deutschen Sprache u. Literatur, XXIV, 425-463): Եւ զարմանալի բան մը չեմ որ Ա (այս մէր Դ) փոխակը ըլլոր է եւ պէտք է խոսավանել Բ բուգդէկ յիշան օրինակներուն մէկ մաս բաւարար կ'առաջնորդէ եւ բանակներէ է: Անկը. ԱՐՃԱ-Թ. Բիշ լիւ. ՆՈՎԱՏ եւ Փիլ. ԱԻՐ գէրմաներէն գոյն առնուուծ են, տես Vilh. Thomsen, Herdringer mellem de finske og de baltiske Sprog, 110'. ՀԱՅԱ. Wiedemann, ի Բեiträge zur Kunde der indogerm. Sprachen, XXVIII, 33). Ամէն աւելի հաւաքանակն իսկաւուր մէջ եղածն է Կ + Ա, Անջական Վ. Անկայի բացայացը է որ այս գրափոխութեանց պայմանները ասքրեր ըլլալու են այս կամ այն կերպով այս պայմաններէն, որոնց կը հանդիպէնք՝ օրինակի համար՝ Առ բառերուն մէջ՝ Հիմ-բարձր-գերմական, հիմ-սկանան, հալմր, հալմր-սկանան, հալմր-յարդ, ունետ: Պէտք չէ զարմանալ որ նախահոգիկէր. Այսինքն արդինքները քննելով:

1 Այս բացայացը թիւն է գրեսեւելով թերեւս շտա ընդունիկ ասպարեզ մը թորոցած կ'ըլլակը: De Saussure մույլ է հայութիւն անկում կ'ընդունի (Système primitif, p. 40.) թիւնու իւ փոթուածներուն այս վանակ պատուածուուր է: Անկայ նոյն գրեսէ անքանէն կը նուածուած կը համարական մէկ սկսեած մէտան ըլլակ արդինքն ըլլոր, կամ դու ողէ անք կ'ընդունի կը հայութիւն անկէ մէկ հոգին բարականական մէտան նախահոգիկէր, ցալակին: Անկայի որէ սկսեած կը նուածուած կը համարական մէտան ունետէնք (Ա. Տ. յուր): Չգուարութիւն չիւն ունետէնք մէտան: թէ իւնու առնե երբեք ինկան չիւն գուառական կամ բառապիսներ (Հանդիկէր. ՑԱՄԱՅ-Ց եւն մէտէն մէջ բարականական մէտանին)

μερρωπωτηκαν πιγλωκερψυθειεζεκερ կը գտնուին : Հենք կրնար հնտիկեր, ճշմարիտ մայր-լիզուն վերսիրողել չենք իսկ կարող աւելի վեր եղել լիզուադիտական այս վիճակէն անդին, որ կը նման նէր այսօրւան պատական իբզուաց վիճակին Պատամական ձեւերու Եպրամտութեան կետը (point de convergence վերըն միացման հէտը) չենք կրնար ամեն անգամ գտնել համեմատութեան մամբ . երբեմ չենք իսկ կորող զանոնք առեղջուկ՝ բայց եթէ փորձառութեան սահմաններէն անդին ալ անցնուալ . այսպէս “փայծացը նուսակող պէտիկ ձեւերը իրար կը միանան ծայրամտութեան պայմանիք կետը քը պայս որ հնդիկեր. ճայ- նաւորներու փրկանակութեանց դոյսութենէն ալ յառաջ կամ հնոգնյն եր. (տես 2. և մ. vgl. Sprachf. XXXVIII, 402.) Եւ եթէ բարբառական այլակերպութիւննքն ամէէն աւելի աշքը կը զանեն եթէ ինդիրը ու ճայրը պայսուն եր եւ աւելի ենթակայ այլ- այլութեանց քան միւս վանկական զւդադիրները :

Կրնանք յառաջ բերել ասկաւին քանի մ’ուրիշ փաստեր ալ որ ու տարեր բազաւայնական ընտօնիք ցուցընենու ննպաստեն : Պատասխ մշ խոնրդ յետ կորսեսիմ այս ենթադրութիւնը գոր ըստ մ’ (թ դիր Indogerm. Forschungen, II, 326) ներկայից իններորդ դասին ծագման և կոտո- մանք, ընդունենով որ ու մ’ինքած և բազաւայիր մը եւ բազաւայն սի մը միշեւ . Մասնաւոնդ թէ կը ցաւիմ որ յետայ ո զւդադիրն բառութեան մասին աւելի վերաբահութեան իսուս եմ . (Տ. և. vgl. Sprachf. XXXVI, 86) Եւ զո՞ր ոչ վանկական ձայնուոր մը նկատուած եմ (Տ. և. vgl. Sprachf. XXXVIII, 407, 409.) Ինծի համար չքմոզու- թիւն մն է այս գտնառութիւնը զը կը յարւ- ցաւացնի հարու ոք եւզեր, ուր հնդիկեր, ու մը կ’երեւաց թէ կը ինքայացընէն նախոնչդիրներ . շընոնին վանկական զւդադիր մը չէ . Ճ. աօձէ սերիւ- ուոցերու, ունծէս անդիք, յայնա, մն . յէջուոր կան ու կը մանա ու ձեւերու քով՝ մասկր, սյկին ‘երկու գայլէր’, յն. ձաշա, անսկր, լք- ուզ, տրկա, հնիւր, և աւարոտ, ար, կոչակնեն, սնծկր, տափառ ‘կածուու եր . Ասկայ ի վէրշը սյո զուդադիր կրնար սի մերձուու ձայն մ’նշոծ ըլլու բայց աւելի առաջազուով հնդուած : Յամե- նայն գետու այս զափազաց գժւառքին ինգին ար- դեցնութիւն մ’ընէլու չէ ո զուդադիրն մասին մըր ունեցած կածեաց, քանի որ տօր բուռթիւնը շաց պայծաւար :

Ի Բառակազման բառական յաճախագէց եր Ս հադապայինք : Բացի վեր յիշուած գերանուններէն եւ մակրայներէն (լատ. *alisus*, յն. *αινθίς*; *λιθρίη*, *ανδ*, *ρυκτός*, *ασπάσιος*) եւ բաց ի այս մեթոքա- ներէն (*ասխադրութիւններէն*) զրոյք լիշակաւած և Մէկ (Meillet, Études sur l’Étymologie et le vocabulaire de v. sl., p. 155; ձնտ: ձնու թ. քանի մ’աւելի նախապայծագէցերի) տառ- դուութեանդիք:

Կաց օ ճայնարին քով դոյսութիւն ունեին ուրիշ բաց ձայնասիրեր ալ ինչպէս կ համ, ասոնք մատարակայու- թիւնալ:

Կաւին կրնայինք յաւելոււ, որշափ կ’երեւայ, օրի- նակիներու եշանաւոր թիւ մը . հնիսլ. ս-ցաձն սկա- պեւու : յն. ἥγχω, անսկր. Ա: յն. ան եւ մաս մ’այն դիպաց’ զրոնք ուսումնասիրած է Ասուր, (de Saussure, Système primitif, p. 276 + 283.) եւ վերջապէս սորիչ բառեր ալ (ձէրօս : δέριος, անե Brugmann, Die Demonstrativpronomina, p. 120.) Բայց եթէ զատնր մասին թուել ուզեկինք, հարէ պիտի ըլլար ուսումնասիրել մանրանանութեանց մեծ բազմութիւն մը, այն պատճուառ որ բացմանիւ հնդիկեր . լեզուաց մէջ բառասկերը այլափոխութիւններ կրան է :

ՀՈԴԻՇՐԾ ՊԵԴՐԵՐԾԸՆԸ

Հ Ն Ս Խ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

Հ Օ Ւ Ւ Ե Ց Է Տ Կ Ա Ր Ե Ր

Պարիսի ալբունական դրամոց թան- գարանի մէջ կը գտնուի խորաքանդակ և լինգարպէ (օոյչ) կիք մը, որ կը ներ- կայացնէ գանգրամետ . թաւ մատիրով, ականջն զինդէմ պատիկր մը շրջափակ յունարկէն արձանագրութեամբ։ ACJOYCAS ΠΙΤΙΑΞΗC ΙΒΗΡΩΝ ΚΑΡΧΗΔΩΝ ըստ Ա ինկոնտեայ նմանահանութեան՝, որ առաջին անգամ իրեւ զինազգիւա կիք հրատարակից իւր Iconographie greque Նշանաւոր գործոյն մէջ։

Իրեւ արեւելքան հազուացիւա կիք, կիտղոց մանաւոր ուշադրութեան առար- կայ եղած եր. շատոնց : Առաջին անձամ, որչափ ծանօթէ է մեզ, և. Յ. Գաթրը- ձեան ի նկատի առաւ կիքս իւր Տիեզ. Պատմութեան մէջ (անդ), անուանելլ և շանաւոր յյոյն հնութիւն մը, առանց փորձելու որոշել սրուն սեփականութիւնն ըլլով : A. von Gutschmid Գ. զարէն

1 Այս է ճշբարու ընթեցուածն, մնայու և՛ կար զան Գաթրընուան (Պատմութեան) Տեղ. Բ. 74. Խ. 8. Վար- չուուտ (Հայ բացական, Թիւնան 1903, էլ 14 = Erânzahr 1903) եւ պալք. Լանջւու (Coll. des Hist. Arm. II, p. 187, n. 2. աւել երկրորդ բառ) Աղւանացէն. ԲԶՄ. 1906, էլ 439 երրորդ բառ Եթուան:

2 E. Q. Visconti, Iconographie grecque etc. II. Milan 1825, p. 365–6, pl. XVI, n. 10. Խորէ հա- տուածիւանց մնանք ան Հ. Յ. Տաշեան մ’Արշա- կունիք գրամետը, ուսումնասիրութիւնն Հանդիք Անորէոց 1905, էլ 189. Ճան Յա Թիւնիք մնէթ համ մէջ գիրարամարակի միջինք հրատարակիւթիւնն Հ. Ալբէսդի Հայուպատուք մէջ, էլ 183: